

Олена Віталіївна Ковтун,
 доктор педагогічних наук, професор,
 завідувач кафедри іноземної філології,
 Національний авіаційний університет,
 пр-т. Космонавта Комарова, 1, м. Київ, Україна

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

Статтю присвячено пошуку оптимальних технологій формування професійних умінь у майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Розкрито специфіку професійної діяльності перекладачів авіаційної галузі (письмовий переклад технічної, нормативно-правової документації, інструкцій, керівництв із виконання польотів, інших документів з бортової бібліотеки, усний переклад під час перемовин з питань закупівлі та продажу авіаційного обладнання, реєстрації повітряних суден і т. ін.), на основі якої визначено номенклатуру професійних умінь зазначених фахівців. Запропоновано підходи і методи навчання, що забезпечують оптимальну технологію формування професійних умінь у майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

Ключові слова: перекладач, авіаційна галузь, професійні вміння, усний і письмовий переклад, психологічна підготовка.

Сучасна професійна підготовка фахівців – це складна психолого-педагогічна система із специфічним змістом, наявністю структурних елементів, формами відношень, особливостями навчального процесу, специфічними для певного фаху знаннями, вміннями та навичками. Кожна з цих складових потребує вдосконалення за рахунок детального дослідження. Перекладачу доводиться слухати і чути, читати і вичитувати, розуміти й інтерпретувати, передавати інформацію, здобути ним як з усних, так із письмових джерел, учасникам перекладацької ситуації. Збільшується роль письмової комунікації: це ведення ділового листування, обмін інформацією шляхом використання сучасних носіїв інформації. Зазначене висуває підвищені вимоги до професійної підготовки майбутніх перекладачів.

Питання підготовки перекладачів у ВНЗ порушувались у працях вітчизняних і зарубіжних науковців (І. Алексєєва, Н. Білоус, В. Виноградов, Т. Ганічева, А. Гудманян, І. Колодій, О. Ковтун, В. Карабан, В. Комісаров, І. Корунець, Л. Латишев, С. Максимум, Т. Семигінівська, О. Чередніченко, Л. Черноватий, J. Bransford, Z. Harris, J. Hunt, T. Musgrave, D. Robinson, M. Snell-Hornby, E. Steiner, J. Vermeer та ін.). Ці дослідження сприяли накопиченню та систематизації наукової інформації з проблеми формування професійних умінь майбутніх перекладачів у ВНЗ. Однак до теперішнього часу недостатньо повно визначено структуру професійних умінь перекладача авіаційної галузі, недостатньо розроблено модель їх формування, практично відсутні науково-методичні розробки, пов'язані з проблемою формування професійних умінь у майбутніх перекладачів в галузі авіації. У цьому зв'язку метою статті є пошук оптимальних технологій формування професійних умінь у майбутніх перекладачів авіаційної галузі у ВНЗ.

Для підготовки висококласного фахівця, конкурентноспроможного на ринку праці, необхідна наукова співвіднесеність знань, умінь і навичок. З

цього приводу С. Рубінштейн зазначав: «Засвоєння системи знань, поєднаних з оволодінням відповідними навичками, є основним змістом, найважливішим завданням навчання» [5, с. 84]. В «Українському педагогічному словнику» уміння визначено як «здатність належно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Формування умінь проходить кілька стадій: ознайомлення з уміннями, усвідомлення їх смислу, початкове опанування ними, самостійне і точне їх виконання» [3, с. 297]. Навички в навчанні – це «навчальні дії, які набувають внаслідок їх багаторазового виконання автоматизованого характеру» [3, с. 125].

Постає питання про визначення номенклатури спеціальних професійних умінь і навичок перекладача авіаційної галузі, оскільки потреба у цих фахівців зумовлена зростанням авіаційної промисловості та інфраструктури, підвищенням попиту на авіаційні послуги.

При визначенні структури та змісту професійної підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі необхідно враховувати особливості професійної діяльності фахівців авіаційної галузі. У результаті аналізу сутності професійної діяльності авіаторів було виокремлено три загальні групи авіаційних фахівців, з-поміж них:

- 1) льотний склад, на який покладено обов'язки, пов'язані з керуванням повітряним судном і його системами впродовж польотного часу, та авіаційний персонал з управління повітряним рухом, які у своїй сукупності становлять інженерів-операторів;
- 2) інженери-механіки, радіотехніки, електроніки, системотехніки і т. ін., що опікуються проблемами технічного забезпечення польотів;
- 3) інженери-економісти, що здійснюють організаторську, управлінську і комерційну діяльність на авіаційному транспорті [4].

Зазначене свідчить, що перекладач, який спеціалізується на авіаційній галузі, повинен мати не лише відмінну мовну та мовленнєву компетенцію

з іноземної та української мов, добре володіти авіаційною термінологією, мати базові знаннями з історії авіації, бути обізнаним щодо структурної будови повітряних суден, принципів функціонування аеропортів тощо, а й володіти цілою низкою спеціальних професійних умінь і навичок.

Перекладач авіаційної галузі у своїй професійній діяльності виконує найрізноманітніші завдання. Так, послуги перекладача необхідні для:

- перекладу технічної документації (документів, пов'язаних із технічними характеристиками авіаційного обладнання);
- перекладу юридичних документів (пов'язаних із регуляцією відносин «пасажир-авіакомпанія», «авіакомпанія-влада», «авіакомпанія-авіакомпанія» тощо);
- перекладу нормативних документів міжнародних організацій цивільної авіації (ICAO, IATA тощо);
- участі в перемовинах із закупівлі та продажу авіаційного обладнання;
- реєстрації імпортованих літаків у Державній авіаційній службі України;
- листування авіакомпаній з органами влади та постачальниками техніки;
- перекладу інструкцій для пілотів та інших документів, що входять до електронної бортової бібліотеки (electronic flight bag);
- листування з навігаційною компанією Євроконтроль;
- перекладу формулярів виробників літаків тощо.

Зазначене дає можливість визначити коло спеціальних професійних умінь і навичок, якими повинен оволодіти майбутній перекладач авіаційної галузі у процесі підготовки у ВНЗ.

1. Уміння та навички, необхідні для здійснення письмового перекладу технічної і нормативної авіаційної документації:

- уміння аналізувати текст оригіналу, виявляти стандартні і нестандартні перекладацькі проблеми і вибирати способи їх вирішення з метою дотримання максимальної точності і однозначності перекладного тексту;
- уміння добирати і правильно використовувати технічні прийоми перекладу;
- уміння долати труднощі, пов'язані з лексичними, термінологічними, граматичними і стилістичними особливостями авіаційного дискурсу вихідної мови;
- уміння застосовувати сучасну наукову, технічну і, особливо, авіаційну термінологію як мовою оригіналу, так і рідною мовою;
- уміння користуватися словниками і різного типу довідниками;
- уміння знаходити і аналізувати інформацію з глобальної мережі Інтернет;
- уміння редагувати переклади задля забезпечення точності й однозначності інформації, виявляти й усувати термінологічні і змістові неточності, доказово критикувати і оцінювати пропонувані варіанти;

- уміння правильно оформити офіційні нормативні документи;
- навички оперативного отримання й обробки робочих матеріалів.

2. Уміння та навички, необхідні для здійснення усного перекладу в галузі авіації:

- уміння швидко обробляти великі блоки текстів з голосу;
- уміння виділяти важливу інформацію і викладати її у грамотній зрозумілій формі;
- уміння утримувати в пам'яті, перекладати і викладати цифрову інформацію;
- володіння навичками скоропису;
- володіння загальноприйнятими системами скорочень і аббревіатур;
- уміння володіти своїм голосом і чітка дикція.

Успішність підготовки фахівців у сфері авіаційного перекладу визначається головним чином оптимальним добром педагогічних технологій і підходів, що використовуються в навчальному процесі цієї спеціальності. Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури, вивчення нормативної документації з питань організації освітнього процесу з підготовки майбутніх перекладачів, урахування специфіки їхньої майбутньої професійної діяльності, спостереження за навчальним процесом дають можливість визначити підходи до їхньої підготовки у ВНЗ: контекстний, культурологічний, особистісно-діяльнісний.

Розробка технології формування спеціальних професійних умінь і навичок майбутнього авіаційного перекладача насамперед повинна базуватися на *контекстному підході*. Урахування контекстного підходу, в основі якого лежить технологія знаково-контекстного навчання, розроблено А. Вербицьким [2], забезпечує те, що студент від початку перебуває в діяльній позиції, оскільки навчальні предмети представлені у вигляді предметів діяльності (навчальної, квазіпрофесійної, навчально-професійної) і сценаріїв їх розгортання. Завдяки контекстному підходу включається весь потенціал активності студента, він перетворюється з об'єкта педагогічних впливів на суб'єкт пізнавальної, а згодом майбутньої професійної діяльності. Контекстний підхід до підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі визначає певні особливості в організації процесу навчання, основні з яких полягають у тому, що пізнавальна діяльність студентів стає проблемно-пошуковою; широко використовується технологія колективного навчання в ході якого йде робота зі створення і розв'язання ситуацій, наближених до майбутньої професійної діяльності; широке використання таких організаційних форм навчання, як семінар-круглий стіл, семінар-дискусія, ділова гра дозволяють відтворити реальну ситуацію, максимально наближену до майбутньої професійної діяльності.

В аспекті *культурологічного підходу* освіту розглядали як частину, складник культури, а мету освіти вбачали у вихованні «людини культури». В

аспекті підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі особливої актуальності набувають такі положення культурологічного підходу: будь-який істотний результат професійно-спрямованої навчальної діяльності певним чином впливає на розвиток професійної культури майбутнього фахівця; у процесі навчальної діяльності оновлюються цінності, вдосконалюються зразки культури, змінюються її якісні й кількісні характеристики; педагогічний процес ґрунтується на ідеї гуманізації в контексті світової і національної культур; мета навчання – формування творчої особистості, яка перебуває в постійному розвитку.

Згідно з *особистісно-діяльнісним (особистісно зорієнтовано-діяльнісним) підходом*, центром навчання виступає особистість як суб'єкт педагогічних впливів. Домінантною у здійсненні особистісно-діялісного підходу є врахування провідної мотивації особистості. Особистісно-діялісна парадигма розвитку професійної освіти передбачає інтеграцію особистісних показників і професійної готовності у процесі навчання майбутніх педагогів. Сутнісними ознаками особистісно зорієнтованого навчання є діагностувально-стимулювальний спосіб організації навчального пізнання; діялісно-комунікативна активність студентів; проектування викладачем (а згодом і студентами) індивідуальних досягнень в усіх видах пізнавальної діяльності; якнайповніше врахування в доборі змісту, в методиках, стимулах навчання та системі оцінювання діапазону особистісних потреб; гуманне суб'єкт-суб'єктне співробітництво всіх учасників освітнього процесу.

Особлива увага в підготовці майбутніх перекладачів авіаційної галузі повинна приділятися методам активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Використання цих методів забезпечує тісний зв'язок теорії з практикою, розвиток нестандартного стилю мислення, рефлексивної сфери мислення (самосвідомості й саморегуляції розумової діяльності), створення атмосфери співробітництва, розвиток умінь спілкування. Основними чинниками, які сприяють творчому й активному ставленню студентів до дидактичного процесу і його результатів, є професійний інтерес, нестандартний характер навчально-пізнавальної діяльності, змагальність, ігровий характер занять, емоційність, проблемність.

У навчальному процесі необхідно забезпечити такі методи навчання перекладу, як метод дискусії (активний метод навчання, що передбачає двосторонню комунікацію між викладачем і студентами та надає можливість обміну ідеями), аудіовізуальний метод (використання відео та аудіо матеріалів з опорою на тексти за їх змістом, націлене на покращення пам'яті, концентрації уваги, що необхідні для розвитку навичок усного перекладу), експериментальний метод (робота над так званими case studies, що допомагають вирішувати аналітичні задачі), метод ролівої гри (полягає у штучному створенні ситуації, максимально наближеної до реальності), метод чотиритактних вправ (використовується з метою

введення та закріплення перекладацьких відповідників), метод переказу (базується на принципі так званого «зіпсованого телефону»).

Серед суто перекладацьких вправ, спрямованих на вдосконалення навичок усного перекладу, як найбільш ефективні слід виокремити такі: вправи з мнемотехніки; тренування перемикування на іншу мову; тренування перемикування на різні типи кодування; тренування темпу усного мовлення; вироблення активної навички поєднання транскрипції і перекладу; збільшення активного запасу відповідної частотної лексики; синтаксичне розгортання; мовна компресія; застосування комплексних видів трансформації; усний переклад з листа; засвоєння текстових жанрів в усному перекладі; тренінг двостороннього перекладу; техніка синхронізації відеоряду; комплекс вправ для підготовки до синхронного перекладу; багатомовна конференція.

На думку І. Алексєєвої [1] важливу роль у підготовці майбутніх перекладачів відіграють психологічні настанови, саме завдяки точності та своєчасності яких і досягається позитивний та ефективний результат від вищезгаданих тренувальних вправ. З-поміж найбільш важливих психологічних настанов для студентів слід відзначити: настанову на інтенсивність роботи на заняттях; настанову на конкурентність; настанову на самостійну роботу над перекладацькою поведінкою; настанову на інтенсивність роботи поза заняттям; настанову на самостійну роботу над культурою української мови; настанову на кінцеві цілі.

Професія перекладача – колосальна праця, розвиток здатності людини миттєво отримувати і обробляти матеріал, що призводить до нервових навантажень. Психологічна підготовка, безумовно, становить один з найважливіших аспектів підготовки майбутніх перекладачів у ВНЗ. У цьому зв'язку в навчанні необхідно переважно використовувати методики, що містяться в сукупності різних видів тренінгу: вправи з мнемотехніки, тренування в перемикуванні на іншу мову, у зміні темпу тощо. Студенту необхідно бути налаштованим на інтенсивність роботи, постійну увагу і напруження на занятті, щоб у потрібний момент зуміти перемкнутися від перекладу товариша до власного. Окрім цього, студенту важливо навчитися керувати власними емоціями і поведінкою (перекладач – нейтральний транслятор). Викладач повинен вміти так організувати навчальний процес, щоб заняття проходило в атмосфері здорової конкуренції. Вимогливість викладача повинна поєднуватися зі здатністю переконати студента в його професійній спроможності, урахуванні його індивідуальних рис. Використання тренінгу в освітньому процесі допомагає майбутньому перекладачеві уникнути стресового стану. Упродовж тренінгу доцільно надавати студенту повну самостійність у перекладі; важливо поєднувати різні види робіт протягом одного заняття – це розвиває швидкість реакції; на занятті необхідно відтворювати повну атмосферу перекладу, професійну ізоляваність і конкуренцію

перекладача. Ефективність перекладацьких навичок і вмінь студентів підвищується в міру накопичення досвіду реалізації перекладацьких дій під час виконання комплексних вправ. Інтенсивне застосування перекладу з листа сприяє підвищенню якості і швидкості перекладу, а також зниженню рівня хвилювань студентів під час виконання тестових завдань. Це призводить до формування психологічної стійкості майбутніх перекладачів в умовах стресової ситуації, змушуючи їх боротися з панічними нападами страху, викликаними

труднощами, які неминуче виникають при перекладі.

Використання на заняттях із перекладу зазначених вище вправ і дотримання висвітлених методик і настанов хоча й вимагає додаткових зусиль з боку викладача, проте водночас дозволяє значно підвищити ефективність занять і, що найважливіше, оптимізувати процес формування спеціальних професійних умінь і навичок у майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика : учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева. – СПб. : Союз, 2004. – 288 с.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Ковтун О. В. Формування професійного мовлення у майбутніх фахівців авіаційної галузі : монографія / О.В. Ковтун; наук. ред. док. пед. наук, проф., дійсний член НАПН України Богуш А.М. – К. : Освіта України, 2012. – 448 с.
5. Рубинштейн С. Л. Проблема способностей и вопросы психологической теории / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1973. – С. 220–235.

*Елена Витальевна Ковтун,
доктор педагогических наук, профессор,
заведующая кафедрой иностранной филологии,
Национальный авиационный университет,
пр-т Космонавта Комарова, 1, г. Киев, Украина*

ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УМЕНИЙ У БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ АВИАЦИОННОЙ ОТРАСЛИ

Авиационная промышленность интенсивно развивается в современной Украине. Этим обуславливается большой спрос на профессиональных, конкурентоспособных переводчиков, специализирующихся в области авиации. Цель статьи – поиск оптимальной технологии подготовки будущих авиационных переводчиков в высшем учебном заведении. Рациональная организация учебного процесса по подготовке будущих авиационных переводчиков требует учета специфики профессиональной деятельности специалистов авиационной отрасли. Переводчики вовлечены в следующие виды профессиональной деятельности в области гражданской авиации: письменный перевод технической, юридической и нормативной документации, перевод справочных материалов для электронной бортовой библиотеки (руководство по эксплуатации воздушного судна, руководство по выполнению полетов, перечень минимального оборудования, оперативный сборник экипажа, навигационные карты и т. д.; устный синхронный и последовательный перевод переговоров по закупке и продаже самолетов, авиационной техники и объектов, регистрации самолетов и т. д.). Успешная реализация вышеупомянутых функций предполагает развитие определенных профессиональных умений, среди них: анализ исходного текста, определение стандартных и нестандартных задач перевода и выбор наиболее подходящего решения для каждого конкретного акта перевода; выбор и правильное использование методов и приемов перевода для преодоления трудностей, связанных с терминологическими, грамматическими и стилистическими особенностями исходного языка; редактирование переводов, выявление и устранение семантических и стилистических ошибок и т. д. В основе технологии обучения переводчиков авиационной отрасли лежат контекстный, культурологический и личностно-ориентированный подходы. Активные и интерактивные методы обучения преобладают в учебном процессе (дискуссии, case study, ролевые игры и т. д.). Большое внимание следует уделять упражнениям по мнемотехнике, формированию умения переключаться с одного языка на другой, выполнению переводческих действий на высокой скорости, в условиях помех и т. д. Приступая к работе с любыми новыми учебными упражнениями, преподаватель должен объяснить их потенциальную практическую ценность или психолингвистические и профессиональные причины, по которым они отобраны, а также то, как это может быть использовано или адаптировано переводчиками позже в обстоятельствах профессиональной деятельности. Подготовка будущих переводчиков должна обязательно включать в себя некоторые психолингвистические тренировки и психологические тренинги, учитывая тот факт, что основная часть работы зависит от самообучения учащихся.

Ключевые слова: переводчик, авиационная отрасль, профессиональные умения, устный и письменный перевод, психологическая подготовка.

Olena Vitaliivna Kovtun,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Foreign Philology,
National Aviation University,
Kosmonavta Komarova Ave. 1, Kyiv, Ukraine

TECHNOLOGY OF DEVELOPING PROFESSIONAL SKILLS OF FUTURE TRANSLATORS OF THE AVIATION INDUSTRY

Aviation industry is intensively developing in Ukraine. Due to this, there is a great demand for professional, competitive translators and interpreters majoring in the field of aviation. The objective of the article is to outline optimal technology of future aviation translators' / interpreters' training at higher school. It is important to know the essence and specificity of air industry functioning in order to organize the training of future aviation translators / interpreters properly. The analysis and observations showed that aviation translators / interpreters are involved in the following activities: translation of technical, legal and regulatory documentation, translation of reference materials for pilot's carry-on electronic flight bag, including the aircraft operating manual, flight-crew operating manual, minimum equipment list, quick reference heading, navigational charts, etc.; simultaneous and consecutive interpretation during negotiations dedicated to purchasing and selling of aircrafts, aviation equipment and facilities, etc. Successful performing of the aforementioned tasks presupposes development of certain professional skills: to analyze the source text, identify standard and nonstandard translation problems and choose the most appropriate solutions for each particular act of translation; select and properly use the techniques of translation to overcome difficulties associated with terminological, grammatical and stylistic features of the source language; edit translations, identify and resolve semantic and stylistic errors, etc. Training should be based on context, cultural and student-centered approaches. Active and interactive methods of training should prevail (discussions, case-study, role games, etc.). Much attention should be paid to mnemonics, ability to switch from one language to another, performing translation actions at a fast rate, in noise conditions and so on. Before starting to work with any new training exercise, it is important to explain its potential value or psycholinguistic and professional reasons and how it can be used or adapted by translators / interpreters later in other circumstances. The training of future interpreters should necessarily include some psycholinguistic and psychological training, taking into account the fact that a major part of the work depends on the self-training of the students.

Keywords: translator / interpreter, aviation industry, professional skills, oral and written translation, psychological training.

Подано до редакції: 1.09.2017 р.

Рекомендовано до друку: 16.09.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Богущ